

УДК 342.9:355.469.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.42>

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО ОРГАНУ З ПИТАНЬ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марченко М.Ю.,
кандидат юридичних наук,
директор акціонерного товариства
«Закритий недиверсифікований венчурний
корпоративний інвестиційний фонд «Джерело»
ORCID: 0009-0006-0078-8346
e-mail: marchenko_m_@ukr.net

Марченко М.Ю. Правовий статус Національного органу з питань протимінної діяльності.

Наукову статтю присвячено дослідженню особливостей правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності в Україні. Проаналізовано положення міжнародно-правових актів, а також норм українського законодавства і підзаконних нормативно-правових актів, що визначають повноваження органів державної влади у сфері протимінної діяльності. Вивчено наукові праці, присвячені правовому статусу органів виконавчої влади та правовому регулюванню протимінної діяльності.

Запропоновано авторське визначення правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності як визначені законодавством особливості формування та повноважень цього органу влади. Визначено особливості правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності. Встановлено, що Національний орган є міжвідомчим координаційним допоміжним органом, очолюваним міністром оборони України, до складу якого входять представники міністерств та центральних органів виконавчої влади, залучених до реалізації державної протимінної політики.

Зазначено, що до основних функцій Національного органу належать: координація діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, українських і іноземних операторів протимінної діяльності; участь у міжнародному співробітництві у сфері розмінування; розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання; сприяння проведенню навчальних і медичних заходів з поводження з вибухонебезпечними предметами. Зауважено, що повсякденну діяльність забезпечує секретаріат, функції якого покладено на апарат Міністерства оборони України.

Підкреслено, що Національний орган з питань протимінної діяльності не має повноважень щодо ліцензування операторів протимінної діяльності, здійснення державного нагляду чи притягнення правопорушників до юридичної відповідальності, проте наділений контрольними повноваженнями щодо здійснення моніторингу у сфері протимінної діяльності. Обґрунтовано доцільність удосконалення правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності шляхом створення в Україні державної протимінної служби з правом ліцензування операторів протимінної діяльності та контролю за дотриманням ліцензійних умов.

Ключові слова: правове регулювання, правовий статус, Національний орган, протимінна діяльність, повноваження, координація, взаємодія.

Marchenko M. Y. Legal status of the National Authority for Mine Action.

The article is devoted to an analysis of the particular characteristics of the legal status of the National Mine Action Authority in Ukraine. The author conducts an analysis of the provisions of international legal acts, as well as the norms of Ukrainian legislation and bylaws that define the powers of state authorities in the field of mine action. The author has thoroughly researched scientific works on the legal status of executive authorities and the legal regulation of mine action.

The author proposes a definition of the legal status of the National Mine Action Authority, which is defined by the peculiarities of its formation and powers, as set out in the relevant legislation. The particulars of the legal status of the National Mine Action Authority have been established. The author establishes that the National Authority constitutes an interagency coordination auxiliary body headed by the Minister of Defence of Ukraine and comprising representatives of ministries and central executive authorities involved in the implementation of the State mine action policy.

The National Authority is charged with several key functions, including the coordination of activities by state authorities, local self-government bodies, Ukrainian and foreign mine action operators. It is also responsible for participating in international cooperation in the field of demining, developing proposals for improving legal regulation, and facilitating training and medical activities related to the

handling of explosive ordnance. It is observed that the day-to-day operations are conducted by the secretariat, which functions under the jurisdiction of the Ministry of Defence of Ukraine.

It is imperative to acknowledge that the National Mine Action Authority is not vested with the authority to license mine action operators, to carry out state supervision or to bring offenders to legal liability. However, it is imperative to recognise that the Authority is invested with controlling powers to monitor mine action. The author demonstrates the necessity of enhancing the legal standing of the National Mine Action Authority through the establishment of a State Mine Action Service within Ukraine. This service would be entrusted with the authority to issue licences to mine action operators and to oversee the adherence to the stipulated licensing conditions.

Key words: legal regulation, legal status, National authority, mine action, powers, coordination, interaction.

Постановка проблеми. Тривалий збройний конфлікт на території України призвів до масштабного мінування значних площ держави, що створює серйозну загрозу для життя населення, навколишнього середовища та сталого розвитку країни. Проблематика розмінування залишатиметься актуальною не лише в умовах активної фази бойових дій, а й після припинення збройної агресії з боку Російської Федерації, у період повоєнного відновлення інфраструктури та повернення внутрішньо переміщених осіб.

Ефективне здійснення протимінної діяльності потребує скоординованої взаємодії між численними суб'єктами владних повноважень, зокрема органами державної влади, місцевого самоврядування та операторами протимінної діяльності. З метою забезпечення такої координації, організації спільних заходів з розмінування та сприяння реалізації державної політики у цій сфері, було створено Національний орган з питань протимінної діяльності.

Вивчення особливостей правового статусу цього органу влади набуває особливої актуальності у зв'язку з його ключовою роллю у формуванні, реалізації та координації заходів з протимінної діяльності в Україні.

Мета дослідження полягає у визначенні та розкритті особливостей правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності.

Стан опрацювання проблематики. Питання особливостей правового статусу органів державної влади та правового регулювання протимінної діяльності знайшли відображення у наукових працях українських дослідників. Зокрема, загальнотеоретичні підходи до визначення та розуміння сутності правового статусу органів виконавчої влади викладено у працях М.В. Коваліва і І.Б. Стахури [1], а також Я.В. Журавля [2].

Окремим аспектам правового регулювання у сфері протимінної діяльності присвячено дослідження Д.Д. Плинокоса, Л.М. Давиденка, Д.М. Шабанова та О.І. Кукуряна [3], О.М. Ботнаренка [4], Б.О. Воровича [5], В.І. Теремецького [6]. У зазначених працях проаналізовано правові засади організації протимінної діяльності, повноваження відповідних суб'єктів, а також окремі аспекти функціонування Національного органу з питань протимінної діяльності.

Водночас питання комплексного визначення правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності, його організаційно-правової природи, системи повноважень та місця в механізмі державного управління залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює актуальність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Існування у кожній державі координаційних органів з питань протимінної діяльності передбачено міжнародно-правовими актами. Зокрема, у ч. 6 ст. 6 Конвенції ООН про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 р. (далі – Конвенція ООН про протипіхотні міни) передбачено діяльність національних координаційних центрів, що займаються питаннями розмінування [8]. У ч. 2 ст. 11 Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року, що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію, згадано національні контактні органи з розмінування [9].

Д.Д. Плинокос звертає увагу на те, що координацію і контроль протимінної діяльності у Хорватії здійснює Національний центр розмінування. Вказаний орган влади також здійснює міжнародне співробітництво у сфері протимінної діяльності [3, с. 93]. Зі свого боку О.М. Ботнаренко стверджує, що у Боснії та Герцеговині координацію діяльності різних органів влади у сфері розмінування здійснює комісія з питань розмінування при Міністерстві цивільних справ. Виконання функцій з проведення робіт у сфері розмінування покладено на Національний центр з розмінування [4, с. 142]. Отже, створення національних координаційних органів у сфері протимінної діяльності передбачено міжнародними конвенціями ООН.

Зауважимо, що в різних державах світу вказані органи влади можуть мати різні назви, але мають схожі повноваження щодо координації протимінної діяльності та здійснення міжнародного співробітництва у цій сфері.

В Україні функції Національного органу з питань протимінної діяльності були покладені на Міністерство оборони України (далі – Міноборони) відповідно до указу Президента України від 02.09.2013 № 476/2013. Основною функцією цього органу було визначено сприяння впровадженню і застосуванню в Україні міжнародних стандартів протимінної діяльності [10]. Б.О. Ворочин зазначає, що країни з меншим економічним розвитком та авторитарним режимом правління покладають виконання протимінних програм на Міноборони. Водночас у демократичних державах створюється окремий напрям діяльності з гуманітарного розмінування шляхом створення цивільного органу і залучення міжнародної допомоги [5, с. 145]. Саме таким шляхом і відбувалось подальше правове регулювання протимінної діяльності в Україні.

Важливим етапом організації протимінної діяльності в Україні стало прийняття Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» № 2642-VIII від 06.12.2018 (далі – Закон № 2642-VIII). Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону № 2642-VIII координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері протимінної діяльності повинен здійснювати міжвідомчий допоміжний орган під головуванням Міністра оборони України [11]. Склад та положення про Національний орган з питань протимінної діяльності (далі – НОПМД) були затверджені постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 10.11.2021 № 1207 «Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності» (далі – Постанова № 1207) [12]. При цьому між прийняттям Закону № 2642-VIII та створенням координаційного органу з питань протимінної діяльності минуло майже три роки з грудня 2018 року по листопад 2021 року. Головуючим на засіданнях НОПМД є міністр оборони України.

Дослідження правового статусу органів влади широко представлені в українській юридичній науці. Так, Я.В. Журавель визначає правовий статус органів виконавчої влади як встановлені у законодавстві повноваження і компетенцію цих органів, які мають можливість здійснювати адміністративно-владний вплив на певну сферу суспільних відносин [2, с. 44]. М.В. Ковалів та І.Б. Стахура стверджують, що правовий статус органів виконавчої влади – це визначені у законодавстві особливості утворення та компетенції органу влади, яка охоплює повноваження, завдання, спеціальні права та обов'язки державних службовців, пов'язані зі службою у конкретному органі влади [1, с. 24]. Тож правовий статус НОПМД може бути визначений як встановлені законодавством особливості формування і повноважень цього органу влади.

Розглядаючи окремі складові елементи правового статусу НОПМД, відзначимо, що він формується за колегіальним принципом відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону № 2642-VIII [11]. Згідно з Постановою № 1207 до складу НОПМД входять заступники міністрів оборони, внутрішніх справ, освіти і науки, охорони здоров'я, соціальної політики, закордонних справ, захисту довкілля, економіки, з питань стратегічних галузей промисловості, у справах ветеранів, аграрної політики. Також до складу НОПМД включаються представник Служби безпеки України, генеральний директор АТ «Українська оборонна промисловість», перший заступник голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій [12]. Отже, рішення на засіданнях НОПМД приймаються колегіально шляхом голосування представників різних міністерств та центральних органів влади.

Перелік представників міністерств, які входять до складу НОПМД, не є випадковим, адже до повноважень зазначених органів влади належить участь у реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності. Зокрема, відповідно до пп. 63-1 та пп. 63-2 п. 4 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою КМУ від 28.10.2015 № 878, міністерство бере участь у забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності, координує здійснення відповідних заходів із уповноваженими підрозділами інших центральних органів виконавчої влади [13]. Як передбачено у пп. 100, пп. 100-1, пп. 100-2 п. 3 Положення про Міноборони, затвердженого постановою КМУ від 26.11.2014 № 671, міністерство бере участь у реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності, координує здійснення відповідних заходів Державною спеціальною службою транспорту, забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації у сфері розмінування [14]. Згідно з пп. 72-6, пп. 72-8, пп. 72-10 п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою КМУ від 16.12.2015 № 1052, до завдань служби належить участь у виконанні міжнародних зобов'язань у сфері протимінної діяльності, підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації фахівців у сфері розмінування, забезпечення функціонування системи управління інформацією у сфері протимінної діяльності [15]. Так само і в положеннях про інші міністерства містяться норми про їх участь у реалізації протимінної політики. З цього можна зробити висновок, що до участі у протимінній діяльності залучено велику кількість центральних органів виконавчої влади.

Слід наголосити, що відповідно до п. 12 Постанови № 1207 робочим органом НОПМД, що забезпечує підготовку, скликання та проведення засідань, а також контроль за виконанням його рішень, є секретаріат. Функції секретаріату НОПМД виконує структурний підрозділ Міноборони [12]. Тож повсякденну діяльність НОПМД забезпечує апарат Міноборони.

Повноваження НОПМД закріплені в законодавчих і підзаконних актах. Зокрема згідно з ч. 3 ст. 23 Закону № 2642-VIII [11] та пп. 2 п. 3 Постанови № 1207 [12] одним із завдань НОПМД визначено координацію протимінної діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та операторами протимінної діяльності. Однак у Законі № 2642-VIII та Постанові № 1207 не уточнено, які саме напрями протимінної діяльності різних органів влади повинен координувати НОПМД.

Національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року, затверджена розпорядженням КМУ від 28.06.2024 № 616-р (далі – Стратегія), також встановлює повноваження НОПМД щодо координації протимінної діяльності різних органів влади. Зокрема, у Стратегії передбачено, що НОПМД координує діяльність не лише центральних і місцевих органів влади, але й операторів протимінної діяльності та органів місцевого самоврядування щодо розподілу ресурсів та завдань у сфері розмінування [16]. Тож НОПМД уповноважений здійснювати розподіл завдань між органами влади, які здійснюють розмінування, а також координує використання наявного для такого розмінування обладнання.

Операційний план заходів з реалізації у 2024–2026 роках Національної стратегії з питань протимінної діяльності на період до 2033 року затверджено розпорядженням КМУ від 28.06.2024 № 616-р (далі – Операційний план). Стратегія також передбачає, що НОПМД повинен здійснювати координацію виконання органами влади заходів, перелічених в Операційному плані [16]. Він передбачає здійснення таких заходів, як систематичне обстеження територій з ризиком забруднення вибухонебезпечними предметами, стимулювання ринку послуг з питань протимінної діяльності, забезпечення достатності людських ресурсів у сфері протимінної діяльності, інформування населення про заміновані території, надання соціального захисту особам, які постраждали від вибухонебезпечних предметів [17]. Координацію виконання всіх перелічених в Операційному плані заходів так само здійснює НОПМД.

В.І. Теремецький відзначає важливу роль НОПМД не лише у координації протимінної діяльності різних органів влади та місцевого самоврядування в Україні, але й у здійсненні міжнародного співробітництва у сфері протимінної діяльності [6, с. 121]. Згідно з ч. 3 ст. 23 Закону № 2642-VIII до завдань НОПМД належить забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у сфері протимінної діяльності [11]. Відповідно до ч. 1 і ч. 2 ст. 6 Конвенції ООН про протипіхотні міни встановлено обов'язок держав – підписантів запитувати і одержувати допомогу у здійсненні протимінної діяльності, наскільки це можливо для інших країн, які ратифікували конвенцію. Зокрема, передбачено можливість отримувати обладнання, матеріали та необхідну науково-технічну інформацію [8]. Як передбачено у пп. 2 п. 4 Постанови № 1207, НОПМД погоджує напрями використання фінансових ресурсів, що надаються донорами безпосередньо операторам протимінної діяльності для виконання заходів протимінної діяльності на території України [12]. У п. 15 Операційного плану встановлено такий захід, як забезпечення ефективного використання міжнародної технічної допомоги у сфері протимінної діяльності [17]. А координацію виконання заходів, перелічених в Операційному плані, як було вище зазначено, здійснює НОПМД. Отже, одним із напрямів міжнародного співробітництва, в якому бере участь НОПМД, є розподіл міжнародної допомоги, яка надходить для здійснення протимінної діяльності.

Відповідно до ст.ст. 4 і 5 Конвенції ООН про протипіхотні міни встановлено обов'язок держав-підписантів щодо знищення запасів протипіхотних мін [8]. Як передбачено у пп. 6 п. 4 Постанови № 1207 НОПМД координує підготовку звітів щодо виконання Україною взятих міжнародних зобов'язань у сфері протимінної діяльності. Потім звіти різних органів влади узагальнюються і спрямовуються до Міністерства закордонних справ України [12]. Таким чином, саме працівники апарату НОПМД збирають звіти різних органів влади щодо знищення запасів протипіхотних мін та здійснення інших видів протимінної діяльності для узагальнення й передачі до МЗС України.

Важливим завданням НОПМД, яке передбачене у ч. 3 ст. 23 Закону № 2642-VIII, є розробка та впровадження національного стандарту протимінної діяльності, який повинен відповідати міжнародним стандартам протимінної діяльності [11]. Відповідно до пп. 8 п. 4 Постанови № 1207 НОПМД розглядає та погоджує пропозиції щодо впровадження національних стандартів з протимінної діяльності [12]. Національний стандарт «Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення» ДСТУ 8820:2023 затверджено наказом ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 13.03.2023 № 27 (далі – Національний стандарт) [18]. У розробці цього стандарту важливу роль відіграла діяльність працівників секре-

таріату НОПМД. У подальшому важливим завданням НОПМД буде впровадження у діяльність багатьох органів влади національного стандарту протимінної діяльності.

Зауважимо, що надання рекомендацій органам влади із залучення операторів протимінної діяльності відповідно до ч. 3 ст. 23 Закону № 2642-VIII, є наступним завданням НОПМД [11]. Як ми зазначали в одному з попередніх досліджень, під суб'єктами протимінної діяльності необхідно розуміти органи державної влади, місцевого самоврядування, військові формування, юридичні особи публічного та приватного права, громадські об'єднання та міжнародні організації, до функцій яких віднесено планування та організацію заходів щодо виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів [7, с. 106]. Тут слід пояснити, що відповідно до ст.ст. 9, 28 і 29-1 Закону № 2642-VIII суб'єкти підприємництва і неприбуткові установи та організації отримують право провадити господарювання у сфері протимінної діяльності шляхом отримання сертифіката відповідності процесів з протимінної діяльності [11]. Облік операторів протимінної діяльності ведеться секретаріатом НОПМД відповідно до п. 2 Порядку ведення обліку операторів протимінної діяльності, затвердженого постановою КМУ від 03.11.2021 № 1150. До цього переліку включаються як українські підприємства, так і іноземні організації, які мають ресурси для виконання процесів і надання послуг у сфері протимінної діяльності [19]. Тож НОПМД не лише проводить облік підприємств, які отримали право на здійснення господарювання у сфері протимінної діяльності, але й надає рекомендації органам влади щодо залучення таких підприємств до розмінування.

Окремі повноваження НОПМД стосуються освітньої сфери. Згідно з пп. 10 п. 4 Постанови № 1207 НОПМД повинен сприяти організації та впровадженню заходів з інформування населення про небезпеки від вибухонебезпечних предметів, відповідних навчальних програм [12]. Як передбачено у пп. 90-7, пп. 90-8 п. 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою КМУ від 16.10.2014 № 630 (далі – Положення про МОН України), міністерство інформує населення про небезпеку від вибухонебезпечних предметів та здійснює навчання з питань запобігання виникненню ризиків, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами [20]. Отже, МОН України та НОПМД повинні координувати власну діяльність з питань навчання населення правилам поводження з вибухонебезпечними предметами.

Важливо зазначити, що згідно з пп. 4 та пп. 7 п. 4 Постанови № 1207 НОПМД може вносити уряду України пропозиції щодо підвищення ефективності заходів протимінної діяльності та визначення пріоритетів розвитку наукової діяльності у сфері розмінування [12]. Відповідно до пп. 25 п. 3 Положення про МОН України саме це міністерство формує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності [20]. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що співпраця між МОН України та НОПМД може полягати у розробці пріоритетних напрямів розвитку наукових досліджень у сфері протимінної діяльності.

Також важливо зупинитися на повноваженнях НОПМД у сфері охорони здоров'я. Відповідно до пп. 11 п. 4 Постанови № 1207 НОПМД сприяє проведенню заходів з надання допомоги постраждалим особам та їх реабілітації [12]. Поняття реабілітації, реабілітаційної допомоги та реабілітаційної послуги встановлені в Основах законодавства про охорону здоров'я від 19.11.1992 та охоплюють здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування у їхньому середовищі. При цьому реабілітаційні послуги є одним із різновидів медичних послуг [21]. З цього можна зробити висновок, що НОПМД повинен взаємодіяти з МОЗ України у питаннях організації медичної та реабілітаційної допомоги постраждалим від вибухів мін.

Зі свого боку НОПМД наділений також певними контрольними повноваженнями. Зокрема, відповідно до Стратегії він здійснює моніторинг виконання заходів, передбачених Стратегією та Операційним планом [16]. Згідно з п. 9.21 Національного стандарту НОПМД здійснює моніторинг організацій та операцій у сфері протимінної діяльності [18]. При цьому жодних повноважень щодо проведення планових або позапланових перевірок суб'єктів господарювання у сфері протимінної діяльності НОПМД не має, що дозволяє стверджувати про певну декларативність таких повноважень.

Висновок. Правовий статус НОПМД – це встановлені законодавством особливості формування і повноважень цього органу влади. Особливості правового статусу НОПМД полягають у наступному:

- він є міжвідомчим координаційним допоміжним органом, на засіданнях якого головує міністр оборони України;
- включає представників різних міністерств та центральних органів влади, до повноважень яких належить участь у реалізації державної протимінної діяльності;
- повсякденну роботу НОПМД забезпечує секретаріат, функції якого покладено на апарат Міноборони;

– координує протимінну діяльність центральних і місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, українських та іноземних підприємств, які отримали статус операторів протимінної діяльності;

– бере участь у міжнародному співробітництві у сфері протимінної діяльності;

– розробляє пропозиції для вдосконалення правового регулювання протимінної діяльності, визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері протимінної діяльності;

– сприяє навчальній та медичній діяльності у сфері поводження з вибухонебезпечними предметами;

– не має повноважень щодо ліцензування операторів протимінної діяльності, проведення заходів державного нагляду, притягнення правопорушників до юридичної відповідальності, але наділений контрольними повноваженнями щодо здійснення моніторингу в сфері протимінної діяльності.

Вдосконалення правового статусу Національного органу з питань протимінної діяльності може полягати у створенні державної протимінної служби як окремого органу державної виконавчої влади з правом ліцензування операторів протимінної діяльності та контролю за дотриманням ними ліцензійних умов.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути пов'язані з розробкою пропозицій для удосконалення правового регулювання статусу й діяльності Національного органу України з питань протимінної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалів М.В., Стахура І.Б. Особливості адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2014. № 3 (807). С. 22–26.
2. Журавель Я.В. Складові адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади в Україні. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 15 грудня 2019 р.): Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук. Харків: НДІ ППСН, 2019. С. 41–44.
3. Плинокос Д.Д., Давиденко Л.М., Шабанов Д.М., Кукурян О.І. Правове регулювання протимінної діяльності : міжнародний досвід. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки*. 2023. Вип. 4 (18). С. 89–96.
4. Ботнаренко О.М. Юридичні гарантії у сфері протимінної діяльності: теоретичні підходи та практичні виклики. *Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний університет». Серія «Політологія. Соціологія. Право»*. 2025. Вип. 1 (16). С. 138–145.
5. Вороч Б.О. Шляхи вирішення проблемних питань розмінування території України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2020. № 2. С. 143–149.
6. Теремецький В.І., Марченко М.Ю. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення протимінної діяльності в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2025. № 2 (31). С. 108–125.
7. Марченко М.Ю. Поняття та види суб'єктів протимінної діяльності в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 135. С. 100–108.
8. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення: прийнята Генеральною асамблеєю ООН 19.09.1997. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text (дата звернення: 15 липня 2025 року).
9. Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року, що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію: прийнятий Генеральною асамблеєю ООН від 03.05.1996. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_310/find?text (дата звернення: 15 липня 2025 року).
10. Про Національний орган України з питань протимінної діяльності: указ Президента України від 02.09.2013 № 476/2013. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476/2013#Text> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
11. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2008 № 2642-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text> (дата звернення: 15 липня 2025 року).

12. Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2021 № 1207. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2021-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
13. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
14. Про затвердження положення про Міністерство оборони України: постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
15. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
16. Національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року: постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 616-р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
17. Операційний план заходів з реалізації у 2024–2026 роках Національної стратегії з питань протимінної діяльності на період до 2033 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 616-р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
18. Національний стандарт «Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення» ДСТУ 8820:2023: наказ ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 13.03.2023 № 27. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0027774-23#Text> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
19. Порядок ведення обліку операторів протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 № 1150. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2021-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
20. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p> (дата звернення: 15 липня 2025 року).
21. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 15 липня 2025 року).